

GÜL ve GÜLCÜLÜK

Dr.Hüseyin ERENBERK*

Mayıs ayından yeni yıla kadar aralıksız çiçek açan kimi güller, bahçe ve parklarda her zaman gördüğümüz ve özel bir ilgi duyduğumuz süs bitkileridir. Gül deyince, genellikle belleğimize kokulu gül gelir. Fakat güllerin büyük bir bölümü kokusuzdur. Ya da çok hafif kokuludur.

Her renkte gülü çevremizde görebiliriz. Siyahı dahi geliştirilmiştir. Temel renklerin değişik tonlarında, hatta karışık renklerde güller oluşturulmuştur.

BIYOLOJİSİ

Genellikle kısa ya da uzunca bir çalı görünümünde olan gül, gülgiller familyasının örnek bitkisidir. Tırmanıcı olanı, yukarıya yükseleni, ya da yerde sürüneni vardır. Seyrek de olsa, dikensizine de rastlanmaktadır.

Yaprakları, sürgünlerin üzerinde helozon biçiminde yer almışlardır.

Çiçekleri, salkım (buket) durumundadır. Tek olarak da görülür. Oval, yuvarlak ve şişe biçiminde olan bir çanak oluşumu üzerinde bulunur. Taç yaprakları çeşide göre pembe, kırmızı, beyaz, sarı vb. renklindedir. Erkek ve dişi organları sayıca az ya da çoktur. Çiçekler yalın kat, az katmerli ve çok katmerli olurlar.

Açma süreleri açısından güller kısa ve uzun süreli diye ikiye ayrılır. Doğadaki yaban güllerinde ve Isparta gülünde çiçek açımı ancak 15-20 gün sürer.

Yaban gülü (Kuşburnu/Rosa canina) çiçeği.

Pembe renkli gösterişli, soylu bir süs gülü.

Yaban gülü meyvesi olan kuşburnu, yalnızca meyve olup, çeşidine göre az ya da çok etlidir. Çoğunlukla kendisine özgü kırmızı, turuncu ve kimi zaman da kara renkte olur. Az veya çok tohum içerir.

Kökleri, ise çok derinlere iner, örneğin 4 m kadardır. Bu nedenle kuraklıktan etkilenmez.

Gül çiçeğinin ömrü kısadır. Fakat onu veren bitkinin ömrü uzundur. Bu durumu doğrulayan kanıtlar vardır. Örneğin bir yaban gülü (kuşburnu/Rosa canina) bitkisinin 300 yaşına gelmiş olduğu bilinmektedir. Bu gül, 13 m uzunluğunda ve yarım metre çapında bir gövdeye sahiptir. Halen Almanya'da (Hildesheim'de) bir kilisenin bahçesinde bulunmaktadır. Doğaldır ki, gülün yaşam uzunluğu çeşide ve ekolojiye göre değişebilir.

Varyeteleri ve kültüre alınmış çeşitlerinin (formlarının) sayısı 15 bin kadardır. Bu kadar çok gülün içinde sadece 30 çeşidinin kokusu iyidir. Bunların dışında kalanların kokuları tipik gül kokusundan uzaktır. Hoş koku veren güller içinde ise en güzel koku, *Rosa rugosa* (Patates) gülünde bulunmaktadır.

GÜLÜN ÇOĞALTILMASI

Tohum, aşı, daldırma, çelik ve yan sürgünleri ile çoğaltılır. Çok sıcak ve çok soğuk ortamlardan hoşlanmayan tüm güller temiz havadan hoşlanır, güneşli yerleri severler.

GÜLLERİN KULLANIMI

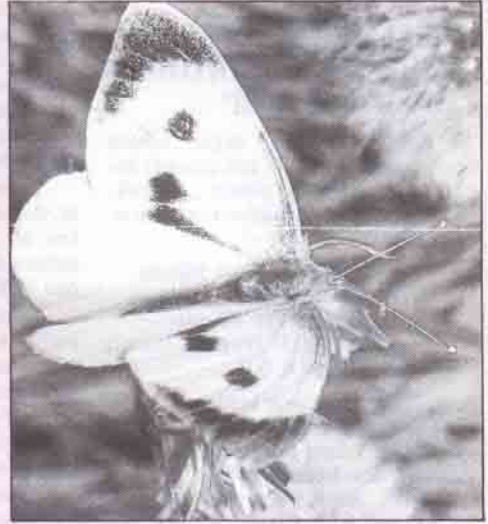
Gül, tırmanıcı, sarılıcı, sürünücü, yükselici olup, uzun ya da bodur sürgünler oluşturabilen, nefis kokulu, renkli ve güzel biçimli değişik çiçekler açmak gibi özellikleri taşıyan, her zaman yeğlenen bir süs bitkisidir. Bahçelerin, parkların düzenlenmesinde her

* Cumhuriyet Üniversitesi Öğretim Görevlisi.

GÜNEŞ KOLEKTÖRÜ GİBİ KELEBEK

Vücut sıcaklığı 28°C'den düşük olan bir kelebek, uçamaz. Genelde vücut sıcaklığı düşük olduğundan, vücut sıcaklığını belli bir düzeyde tutmak için kelebekler güneş ısısından yararlanırlar. Seattle'de bulunan Washington Üniversitesi'nde Pieridae kelebek ailesinin, kendini nasıl uçma sıcaklığında tuttuğu araştırıldı. Alınan sonuçlara göre, bu aileden *Colias* türü, bir yere yatay olarak asılıp kanadını sırtının üstüne eğer. Böylece açığa kalan vücudun arka kısmı güneş ışınlarıyla ısınır. Bu kelebek, vücut sıcaklığı 40°C'nin üstüne çıktığı zaman kendi eksenini etrafında bir çeyreklik dönüş yapar. Böylece güneş ışınları vücuda paralel gelir ve kelebek, vücudundaki sıcaklığın düşmesini bekler. Isınmayı belli bir düzende sürdürmesi için, bu cins kelebeklerin kanatlarında belirli sayıda siyah lekecikler bulunur. Bu siyah lekecikler, ısınacak vücut kısmına yakın bir yere yerleşmiş durumdadır. Böylece ısı naklindeki mesafe kısaltılmış ve tam bir yarar sağlanmış olur. Üniversitenin araştırmasında, *Colias* cinsi kelebeklerin soğuk bölgelerde yaşayanlarının, sıcak bölgelerde yaşayan hemcinslerine oranla kanatlarında daha fazla sayıda siyahlığı bulunduğunu tespit edilmiştir.

Pieridae familyasından *Pieris* cinsi kelebek ise, ısıyı daha değişik şekilde almaktadır. Bu kelebek, vücudunu güneş ışınlarının kesimine gelecek şekilde tutar. Daha sonra kanadını vücuduyla belli bir

açıda tutarak, kanadına çukur ayna görevi görür. Kanada gelen güneş ışınları, belli bir odakta toplanıp kelebek vücuduna yansır. Vücut sıcaklığı istenilen seviyeye geldiğinde kelebek, kanadını hafif oynatmak şartıyla tesir alanını vücudun diğer kısmına aktarır. Bu cins kelebeklerde kanatlarında az sayıda siyahlık bulunmasına rağmen, fazla siyahlığı olan hemcinslerinden daha erken ısınır.

Kijk Dergisi'nden çev.: S.Hakan DURMUŞ

Tipik bir yağ gülü (*Isparta gülü/Rosa damascena*).

türü, kullanım alanı bulur. Sütunların, kemerlerin, sardırılmasına da yarar. Buket, çelenk ve vazo düzenlenmesinde önemli bir gereçtir. Misk gülü, kabak gülü ve şam gülü tipte, eczacılıkta ve besin sanayinde kullanılır.

Ülkemizde yağlı çıkartılan gül çiçeği, Isparta gülünün çiçeğidir. Bilimsel adı *Rosa damascena* L. olup, mayıs sonlarından haziran başlarına kadar çiçek açar. Yağlı çiçeğindedir. Çıplak gözle görülmez. Tipik güzel kokusu bu yağın uçmasıyla gelir. Bu gül, 1890'lı yıllardan itibaren Isparta ilimizde yetiştiğinden,

den, **Isparta gülü** adını almıştır. Bulgaristan, Osmanlı Devleti sınırları içindeyken, Kızanlık denilen kasabanın yerleşmiş olduğu vadide yetiştirilmesinden dolayı **Kızanlık gülü** olarak bilinirdi. Anlaşılaçağı üzere bizimki bu gülün aynısıdır. Zaten Kızanlık'a zamanında Osmanlılar tarafından götürülmüştür. Daha sonra yine Anadolu'ya dönmüştür.

Dünyada gül çiçeği üreten başlıca ülkeler Türkiye ve Bulgaristan'dır. Bunların dışında Fas, Meksika, Sovyetler Birliği, Fransa ve İran vardır.

Türkiye'de, ortalama, birim alandan (bir dekar) 600 kg gül çiçeği alınmaktadır. Yine ülkemizde halen 3500-4000 kg gül çiçeğinden, 1 kg yağ elde edilmektedir. 1 konkret (Konkret, krem kıvamında sarı bir maddedir) için de, 300-400 kg gül çiçeği kullanılmaktadır.

Ülkemiz, gül çiçeği, gül yağı üretimi ve gül yağı dış satımı konusunda dünyada birincidir. Gül yağıımız dış pazarda Türk Gül Yağı olarak ün yapmıştır.

Yurt dışında yağ gülünün geliştirilmiş çeşitleri, dekardan, en iyi koşullarda 800 kg vermektedir. Kimi uzmanlarımıza göre, gülümüz Türkiye'deki doğal koşullarda çağdaş yöntemler uygulandığı takdirde, dekara 800 kg'dan fazla çiçek verebilecektir. Bu amaca ulaşmak için daha verimli çeşitlerin yetiştirilmesi için çalışılmaktadır. □